

DE SINT JACOBS PROMENADE

De herbestemming van het groenveld naast de Jacobijnerkerk als locatie voor een monumentaal gedenkteken aangaande de status van Leeuwarden als Sint Jacobsstad.

Ter inleiding.

Het betreffende veld, ooit gedacht als een 'terp -replica', heeft nooit die ambitie waar kunnen maken. Integendeel, geworden tot een onduidelijk trap-/drekveld doet het afbreuk aan de eerste klas cultureel-historische betekenis en allure van het Jacobijnerkerkhof. Hoog tijd om tot een passender invulling van de betreffende plek te komen, met een - bij voorkeur qua ontwerp en uitvoering hoogwaardig, bij de (stads-)geschiedenis aansluitend, de (religieuze) erfgoed traditie respecterend en toeristisch aansprekend - majeur 'memoriaal'.

Het basisidee.

Leeuwarden behoort, naast Den Haag en Sint Jacobiparochie, tot de drie plaatsen in Nederland die Sint Jacobus (de Meerdere) als patroonheilige hebben. Het mag zich dus met recht en zonder terughoudendheid als Sint Jacobsstad aangewezen weten..

Helaas is van de rijke traditie dienaangaande weinig meer over(gebleven) en wordt het weinige dat nog resteert maar matig gekoesterd, dan wel geëtaleerd.

Dat laatste geldt (gelukkig) niet voor de imposante Grote- of Jacobijnerkerk, ooit kloosterkerk der Dominicanen. Omstreeks 1245 gesticht, kent het kerkgebouw onder andere - als wat in vaktermen een 'jacobalium' heet - een (restant van) een muurschildering, voorstellende de apostel Jacobus, beschermheilige van de pelgrims.. Ook stond er- een lang verloren gegaan - altaar, gewijd aan de H. Jacobus in de zuidbeuk van de kerk.

De volle en veelzijdige historie van Leeuwarden weerspiegelt zich verder hoofdzakelijk nog in de naamgeving van de Sint Jacobsstraat, die bij de renovatie ervan ingaande 2002 werd verrijkt met een - onder de noemer "*Campus Stellae*" (als verwijzing naar het Veld der Sterren, oftewel Santiago de Compostella) – vervaardigde serie van zeven putdeksels als subtiële verwijzing naar de pelgrimsweg naar het Jacobsland (zoals Spanje eens werd aangeduid in de Noordelijke contreien).

Een pelgrimsweg, die onder zijn Friese naam *Sint Jabikspaad*. al sinds de ingebruikneming ervan langs de Jacobijnerkerk voert. Om dit feit te markeren werd een informatiebord (van de Stichting Sint Jabikspaad Fryslân) bij de als stempel'post' dienende kerk geplaatst. Jammerlijk genoeg is het informatiebord voor enige jaren op onverklaarbare wijze verdwenen en ook de functie van de Jacobijnerkerk als stempel'post" is ondergesneeuwd.

Dienstig aan het recht zetten van deze misstand, alsook aan het tot stand brengen van een ruimtelijke en stedenbouwkundige significante 'upgrading' van het gebied en aan het zo mogelijk leveren van een bijdrage aan de voorziene transformatie van de Jacobijnerkerk tot Stadsklooster is het onderhavig planontwerp van de **Sint Jacobs Promenade**.

Dat planontwerp bevat de volgende elementen. De lay-out c.q. geografie wil in zijn - voor 'kenners' Roodbaard (van de Prinsentuin) *alike* – ontwerp aansluiten bij het oorspronkelijke terpen landschap van waaruit de stad Leeuwarden is voortgekomen. Voorzien zijn een viertal gazons, voorstellende de nederzettingen Hoek, Oldehove en, als 'dubbel'terp doorsneden door de waterloop van de Dockumer Ee, Nijehove. Deze als centraal aan te duiden, als schelpenpad uit te voeren, doorgang is voorts op te sieren met een reeks van portalen met displays, die een inkijk geven in wat Leeuwarden had en heeft aan 'jacobalia'. Te denken valt daarbij aan de al genoemde interieurstukken van de Grote Kerk, de in 1884 wegens bouwvalligheid afgebroken Nieuwe -of Sint Jacobstoren, alsook vergelijkbaar de laatmiddeleeuwse Wirdumer of Sint Jacobspoort, geslecht in 1883 na afschaffing van het zogenaamde poortgeld. Ook is er het Huis de jonge St. Jacob (nummer

9 huidige Maria Annastraatje (Kleine Sint Jacobsstraat 3), waarvan de gevelsteen verplaatst is naar het huis Eewal 58. Verder kende de stad eens het in 1478 opgerichte Sint Jacobsgasthuis, gevestigd aan de Grote Hoogstraat, hoek Klokstraat, dat aanvankelijk goed floreerde, maar uiteindelijk in verval raakte en wel zodanig dat in 1531 het stadsbestuur ingreep en een fusie met het Sint Anthoeygasthuis oplegde. De nieuwbouw daarvan, in 1861, kent thans een aan de Groeneweg gesitueerde achterste vleugel, welke ter herinnering aan het Sint Jacobsgasthuis, de Sint Jacobsvleugel wordt genoemd. Een gevelsteen boven het toegangspoortje verwijst naar en herinnert – in dankbaarheid – aan de stichters van het voormalige Sint Jacobsgasthuis.

Zoals aangegeven, is de verbeelding ervan gedacht in een tal van portalen, voor de vormgeving waarvan inspiratie kan worden gevonden bij het kunstwerk te Sint Jacobiparochie, dat het begin van de route van het Jabikspaad markeert. Het is een metalen poort, die gevormd wordt door een driehoek. Het kunstwerk, van de hand van Henk Rusman, symboliseert de oneindig lijkende weg. De voet van de poort staat op een stenen ruit, die Moeder Aarde voorstelt, een vorm die eeuwenlang in de Friese landen, zoals in terpschatten, voorbij komt. De ruitvorm verwijst ook naar de vrouw, omdat Friese vrouwenschilden eveneens ruitvormig zijn.

Qua primaire kleurstelling is aan te sluiten bij het *geel – blauw*, dat eigen is aan zowel de Sint Jacobssymbolen – en - niet bij toeval - ook de stadsvlag van Leeuwarden, alsmede prominent vertegenwoordigd is in de populaire volkscultuur pur sang :-), getuige het clubmotto: *‘t Geel en blauw zit in ons bloed*, van de plaatselijke betaald voetbal organisatie sc Cambuur.

Vanzelfsprekend zal het memoriaal – als een inspirerend openlucht ‘*experience centre*’ - ook hebben te dienen als informatiepunt over de pelgrimsroute in zijn geheel, anders gezegd, het ligt voor de hand om prominent een desbetreffend display, overeenkomstig het verdwenen informatiebord, te incorporeren. Annex daaraan is verder de Jacobijnerkerk als functioneel stempeladres weer te accentueren, meer, kan de kerk als toekomstig stadsklooster wellicht als pleister/overnachtingsplaats gaan fungeren ten behoeve van voorbijtrekkende pelgrims. Hetgeen prima aansluit bij de doelstelling van dat project, namelijk te fungeren als “een plek van wonen, verblijven en beleven”. En in die zin ook zakelijk en financieel mede een basis kan leggen voor de exploitatie van de instelling.

Niet vergeten mag worden dat de beoogde locatie van het memoriaal onder de historische aanduiding “Het Groot Kerkhof” (dit ter onderscheiding van het westelijk gelegen “Jacobijner Kerkhof”) ooit als begraafplaats heeft gediend. Deze geschiedenis kan – respectvol – onder de aandacht worden gebracht door bij de toeleidende ingangen ervan displays te plaatsen, die qua vormgeving in de pas lopen met die displays, zoals die reeds bij (de ingang) van de Jacobijnerkerk, alsook van het Boshuisen Gasthuis, het Nieuwe Stadsweeshuis (Natuurmuseum Fryslân) en het Joods Monument staan resp. aangebracht zijn. Als bijpassende illustratie is te denken aan een kaart uit 1825, inhoudende een (ingekleurde) “plattegrond van de situering van graven op het Jacobijnerkerkhof te Leeuwarden”, zoals die deel uitmaakt van de collectie cartografische documenten van het Historisch Centrum Leeuwarden (HCL).

Speeltuin (?)

Voor de beoogde locatie van het memoriaal ligt inmiddels ook een planontwerp voor ter realisering van een speeltuin. Hoe sympathiek en legitiem het betreffende voorstel ook mag zijn, de prangende vraag is en blijft of dit wel de meest geëigende (her)bestemming van de onderwerpelijke locatie is zo pal naast de sinds 1580 aks hoofdkerk van Leeuwarden en provincie fungerende Grote of Jacobijnerkerk. In de vorm van de voorgestelde Sint Jacobs Promenade is, wat dat betreft, een denkkelijk stevig concurrerend alternatief voorhanden.

Daarbij, als het gaat om speelgelegenheid voor (binnenstads)kinderen, zijn er wel degelijk ook andere mogelijkheden om daarin te voorzien. Zo laat het Wijkpanel Binnenstad, betrokken ook bij de huidige speeltuinplannen, in haar najaars nieuwsbrief 2024 vol trots weten dat “de gemeente is begonnen met het opknappen van de Pottbakkersplaats. Momenteel wordt er opgeruimd, zijn de voorbereidingen voor nieuw groen in volle gang en volgen in 2025 de nieuwe speeltoestellen! Het belooft een prachtige, groene en weer gezellige Pottbakkersplaats te worden. Waar jong en oud samen kunnen komen”.

Verder kan er nog naar een andere, in dit verband uitermate relevante ontwikkeling worden gewezen, namelijk een grootscheeps inmiddels door betrokken partijen ondertekend beleidsplan ter realisering van 40 ‘groene’ schoolpleinen in de gemeente Leeuwarden, waarbij het gemeentebestuur 50% subsidieert van de kosten met een maximum van € 50.000,- per locatie. Voorwaar een forse investering! Wel, in de binnenstad is de obs Oldenije gevestigd, sinds kort in nieuwbouw, aan de Sint Anthonystraat. De school kent, ruwweg gelegen aan de achterkant van de Westerkerk, nu als Podium Explore fungerend, een royaal schoolplein, geoutilleerd met diverse speeltoestellen. Het voelt wel zo logisch om bij geschetste ontwikkeling aan te sluiten en als zodanig het schoolplein van de obs Oldenije met prioriteit onder handen te nemen, opdat daar de gewenste speel(tuin)voorziening zijn plek kan vinden.

Leeuwarden, 5 maart 2025

NOTEN, BRONNEN, VERWIJZINGEN

<https://www.santiago.nl/jacobalia/?place=Leeuwarden&province=Friesland®io=>

<https://www.jabikspaad.nl/>

<https://www.jabikspaad.nl/Onderweg/Gids+en+route>

[https://nl.wikipedia.org/wiki/Jabikspaad#:~:text=Het%20Jabikspaad%20\(Fries%20voor%20Jacobuspad,in%20de%20Kop%20van%20Overijssel.](https://nl.wikipedia.org/wiki/Jabikspaad#:~:text=Het%20Jabikspaad%20(Fries%20voor%20Jacobuspad,in%20de%20Kop%20van%20Overijssel.)

Schrijver: Haersma Buma, Bernard, van.

Titel: Grote of Jacobijnerkerk te Leeuwarden. Historie en architectuur van een kloosterkerk.

Taal: Nederlands

Uitgever: Friese Pers Boekerij, Leeuwarden, 2008.

(Uitvoerige toelichting op de de muurschilderingen in de kerk blz. 67 e.v.)

<https://aldefryskesterkerken.nl/sint-jacobiparochie>

<https://historischcentrumleeuwarden.nl/onderzoek/beeldbank/cartografische-documenten/detail/ad1c49bc-9126-f6bd-e77c-743356b73035/media/4bfc2d09-40b9-8273-f976-074d41295ee2?mode=detail&view=horizontal&q=graven&rows=1&page=5>

<https://leeuwarden.bestuurlijkeinformatie.nl/Document/View/2c9222be-d6f1-4e79-a6c2-064829e9f560>

(nieuwsbrief Wijkpanel Binnenstad / Pottbakkersplaats)

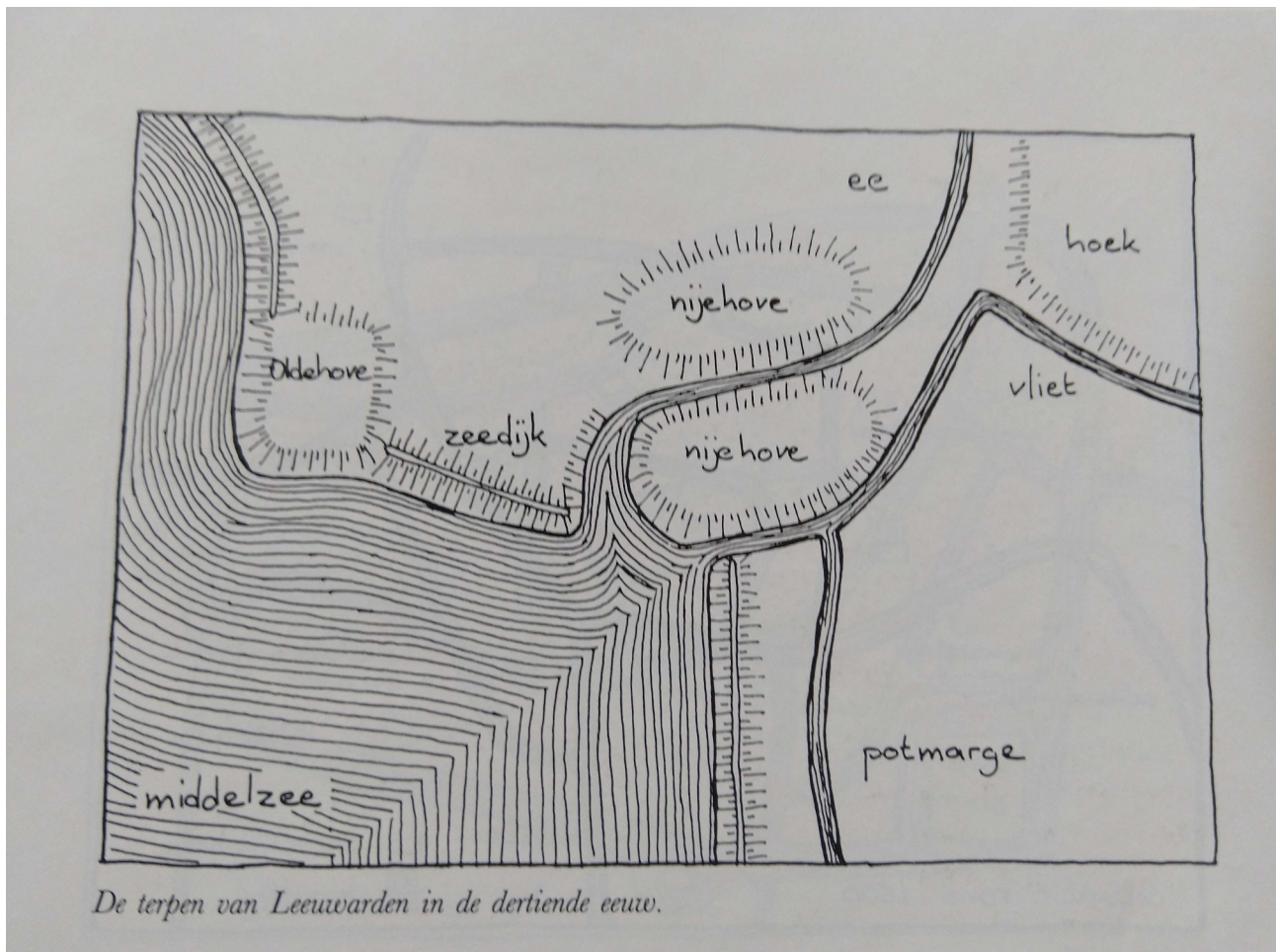
[https://books.google.nl/books?](https://books.google.nl/books?id=38peAAAACAAJ&printsec=frontcover&dq=Geschiedkundige+Beschrijving+Leeuwarden&hl=nl&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=altaren&f=false)

[id=38peAAAACAAJ&printsec=frontcover&dq=Geschiedkundige+Beschrijving+Leeuwarden&hl=nl&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=altaren&f=false](https://books.google.nl/books?id=38peAAAACAAJ&printsec=frontcover&dq=Geschiedkundige+Beschrijving+Leeuwarden&hl=nl&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=altaren&f=false)

(Vermelding St. Jacobus altaar in de Jakobijner-Kerk, Eekhoff, blz. 345)

<https://www.geschiedenisextra.nl/nl/grote-of-jacobijnerkerk.htm>

(artikel over de Grote of Jacobijnerkerk met foto kerkgebouw en het **verdwenen informatiebord over het Sint Jabikspaad**)

(Planontwerp / Lay-Out o.b.v. terpenlandschap Leeuwarden 13^e eeuw)

Woningbouwcorporatie Patrimonium betaalt plan gemeente: **Jacobijnerkerkhof herinrichten tot 'terp'**

LEEWARDEN - De gemeentelijke Dienst Stadsontwikkeling (DSO) heeft een plan op papier gezet, dat van het Jacobijnerkerkhof een kleine 'terp' wil maken. Het ligt in de bedoeling de bestrating te verwijderen en het plein met een halve meter grond op te hogen. De 'terp' wordt met gras ingezaaid en er wordt een aantal bomen geplant. Rondom komt een beukenhaag. Via hekjes heeft het publiek op drie punten toegang tot dit nieuwe gebiedje.

Fietsers en bromfietsers, die bijvoorbeeld van Bij de Put naar de Grote Kerkstraat willen, zullen voortaan hier omheen moeten rijden. Zij kunnen niet langer, zoals nu nog veel gebeurt, recht het plein oversteken. Wethouder

ir. **Ap Timmermans** en de ambtelijke top moeten volgende week nog groen licht geven voor de verdere uitwerking van dit plan. De woningbouwcorporatie Patrimonium zal de kosten, f 70.000, volledig voor haar rekening nemen. Toen bleek, dat de gemeente geen geld had, heeft de corporatie aangeboden alles te betalen. Burgemeester en wethouders hebben deze gift recentelijk geaccepteerd.

Patrimonium zal volgend najaar zo'n 140 woningen bezitten in de naaste omgeving van het plein. Op dit moment is de corporatie bezig met de verbouw van het voormalig St. Elisabethklooster, terwijl aangrenzend nog nieuwbouw wordt gepleegd. In corporatiekring ontstaat de laatste tijd in toenemende mate aandacht voor de woonomgeving. Dit aspect blijkt voor huurders van steeds groter belang en

speelt een rol bij de vraag of zij besluiten al dan niet te verhuizen.

In gemeentelijke kring is geoordeeld, dat het huidige Jacobijnerkerkhof niet voldoet en nauwelijks een functie vervult. De bomen, die het plein een groen 'gezicht' moesten geven, zijn door de hoge grondwaterstand voor een belangrijk deel verrot en weer verwijderd, waardoor een ietwat saaie aanblik is ontstaan. Door de ophoging denkt de gemeente de bomen een aanzienlijk betere kans te geven om aan te slaan. De boeken- en curiosamarkt, die volgende maand op het plein van start zal, is een plaats toegedacht op de paden rond de 'terp'. Indien het plan tot uitvoering komt, zal hiermee dit najaar een begin worden gemaakt. Volgend voorjaar kan het werk worden afgerond.

(Uit 'De Krant van Toen': Leeuwarder Courant d.d. 23 augustus 1988)